

Centraal Planbureau
Planbureau voor de Leefomgeving

Effecten op
economie
en milieu

Ten Geleide
Hoofdstuk 1
Achtergronden en
Aanpak

Keuzes in Kaart
2013-2017

*Een analyse van tien
verkiezingsprogramma's*

Ten geleide

Voor u ligt de achtste editie van *Keuzes in Kaart* (KiK). De eerste editie kwam uit in 1986. Dit keer hebben tien politieke partijen hun verkiezingsprogramma laten doorrekenen. Van de partijen die thans in de Tweede Kamer vertegenwoordigd zijn, heeft alleen de Partij voor de Dieren besloten af te zien van deelname. Partijen die nu niet in de Tweede Kamer zitten, maar die ten tijde van het uitschrijven van de verkiezingen minimaal één zetel hadden in de drie grote peilingen, mochten deelnemen, maar van die mogelijkheid is geen gebruik gemaakt.

Net als de vorige editie is deze KiK een co-productie van het Centraal Planbureau (CPB) en Planbureau van de Leefomgeving (PBL). Ook het Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN) heeft wederom een bijdrage geleverd.

In de vorige editie van KiK (2010) is een aantal principiële overwegingen en methodologische keuzes die aan de analyses ten grondslag liggen, uitgebreid besproken, met name over het begrotingstekort, bruto binnenlands product, welvaart en houdbaarheid van de overheidsfinanciën Deze zijn onveranderd gebleven.¹ In deze KiK worden alleen majeure wijzigingen besproken, zie daarvoor hoofdstuk 1.

De planbureaus [evalueren](#) iedere editie van KiK grondig, zowel intern, als extern met politieke partijen, journalisten, ambtenaren, hoogleraren en andere deskundigen.² Uit de meest recente evaluatie kwam als belangrijkste kritiek naar voren: het ontbreken in de vorige KiK van een analyse van de macro-economische effecten op middellange termijn en de gevolgen voor de koopkracht. Vandaar dat deze onderwerpen in deze KiK hun (her)intrede doen, ondanks de vervroegde verkiezingen.

De planbureaus trachten doelbewust de omvang van het project te beperken tot wat organisatorisch behapbaar is en inhoudelijk verantwoord. Toch is deze KiK de meest uitgebreide ooit. Dit is vooral een weerslag van de maatschappelijke behoefte aan onafhankelijke informatie over de verkiezingsprogramma's. Het boekwerk zelf is ook fors dikker dan de vorige versie, maar dat is vooral het gevolg van het besluit om de bijlagen dit keer niet alleen op internet ter beschikking te stellen, maar ze ook in de gedrukte versie op te nemen. Ook hiervoor is de gebleken behoefte leidend geweest. In de internetversie van deze KiK zijn waar mogelijk directe links naar de relevante verwijzingen aangebracht.

Wij zijn er als directeuren van de planbureaus trots op dat zoveel mensen met enorme inzet aan dit project hebben samengewerkt. Bij de planbureaus, maar ook bij de politieke partijen.

¹ Centraal Planbureau en Planbureau voor de Leefomgeving, 2010, *Keuzes Kaart 2011-2015*, Den Haag, mei 2010, pp.9-17.

² Centraal Planbureau en Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, *Externe Evaluatie Keuzes in Kaart 2011-2015*, Den Haag: 14 mei 2012.

De meerwaarde van het project ligt dus niet alleen in deze publicatie, maar ook in kennisontwikkeling, zowel bij de politieke partijen als bij de planbureaus.

Vanaf de dag van de val van het kabinet op 21 april 2012 tot de publicatie op 27 augustus heeft een team van een tachtigtal medewerkers (circa zestig CPB'ers en twintig PBL'ers) non-stop (en voor velen meer dan fulltime) aan het project gewerkt. In het tijdschema zat een speling van hooguit 1 of 2 dagen. Er zijn uiteindelijk 2468 maatregelen in de publicatie opgenomen, maar er zijn er nog veel meer geanalyseerd. De reguliere capaciteit van het CPB is onvoldoende om een dergelijk project te kunnen uitvoeren. Gelukkig hebben wij tijdelijk een beroep kunnen doen op een tiental mensen van buiten. Het spreekt voor zich dat deze medewerkers voor de duur van dit project onder onze volledige verantwoordelijkheid hebben gefunctioneerd. De projectleiding was in handen van Johannes Hers en Wim Suyker (CPB) en Sonja Kruitwagen (PBL). Wij danken iedereen die aan deze KiK heeft meegewerkt.

Wij hopen dat de planbureaus met deze publicatie in een maatschappelijke behoefte hebben voorzien.

Coen Teulings, directeur CPB
Maarten Hajer, directeur PBL

1 Achtergronden en aanpak

1.1 Economische Ausgangssituatie

Hoewel de schokgolven van de Grote Recessie na de ondergang van Lehman Brothers in het najaar van 2008 en de daaropvolgende eurocrisis nog lang niet zijn uitgewoed, is de uitgangssituatie voor de overheidsbegroting sinds 2010 op een aantal punten verbeterd. Tabel 1.1 geeft voor de laatste drie *Keuzes in Kaart* (KiK) een overzicht van de waarde van drie kernindicatoren voor de gezondheid van de Rijksfinanciën, het EMU-saldo, het houdbaarheidstekort en de staatsschuld. Steeds is de verwachting weergegeven bij ongewijzigd beleid, zoals blijkt uit de toenmalige middellangetermijnraming van het CPB voor het einde van de daaropvolgende kabinetsperiode. Het EMU-saldo geeft inzicht in de gezondheid van de overheidsfinanciën op korte termijn. Het houdbaarheidstekort is een indicator voor die gezondheid op lange termijn.

Tabel 1.1 Kernindicatoren gezondheid Rijksfinanciën

	EMU-saldo	Houdbaarheidssaldo	EMU-schuld
Basispad KiK	verwacht niveau in % bbp in eindjaar		
2008-2011	1,0	-1,5	38
2011-2015	-2,9	-4,5	74
2013-2017	-2,6	-1,1	74

De verwachtingen voor EMU-saldo en houdbaarheidstekort zijn na het dieptepunt in 2010 verbeterd. Voor het EMU-saldo is die verbetering bescheiden, voor het houdbaarheidstekort gaat het echter om een forse vooruitgang. Die vooruitgang is te danken aan de maatregelen die de afgelopen tijd zijn genomen, met name de verhoging van de AOW-gerechtigde leeftijd en de beperking van de hypotheekrenteaftrek. Waar partijen in de vorige KiK nog stonden voor de opgave om een houdbaarheidstekort van 29 mld euro te dekken, resteert nu nog een tekort van 7 mld euro. Ondanks de aanhoudende crisis in de eurozone is er op dit terrein dus belangrijke voortgang geboekt.

De drie indicatoren voor de gezondheid van de overheidsfinanciën spelen bij veel politieke partijen een belangrijke rol in de voorstellen voor ombuigingen in de komende kabinetsperiode, alsmede voor maatregelen die ook daarna tot verdere verbeteringen van de overheidsfinanciën leiden. Wie louter het houdbaarheidstekort wil dichten, kan volstaan met een totaalpakket van 7 mld euro, waarvan een deel bovendien kan worden ingevuld met maatregelen die pas in latere perioden hun volledige effect bereiken. Wie het EMU-saldo in 2017 feitelijk op nul wil brengen, moet bovenop de bezuinigingen die zijn voorzien in het Begrotingsakkoord 2013, nogmaals 28 mld euro bezuinigen. Hierbij is rekening gehouden

met een ruwe vuistregel van 40% uitverdieneffecten die ombuigingen op korte termijn met zich meebrengen. Daartussen zijn allerlei andere uitgangspunten denkbaar.³ Welke positie wordt gekozen is een kwestie van politieke prioriteiten.

Nederland is bij de bepaling van het financieel-economische beleid echter niet autonoom. Europese verplichtingen leggen randvoorwaarden op. Die randvoorwaarden hebben de komende periode extra betekenis doordat ons land de norm voor het EMU-saldo van maximaal 3% tekort een aantal jaren heeft overschreden. In beginsel moet Nederland in 2013 weer een tekort van minder dan 3% bbp hebben en daarna moet het tekort jaarlijks met 0,5% afnemen tot het tekort lager dan 0,5% is. De staatsschuld moet binnen een periode van 20 jaar weer onder de 60% bbp komen. Naast de norm voor het EMU-saldo, zijn er in het kader van de procedure voor macro-economische onevenwichtigheden nog enkele andere indicatoren opgesteld. Voor twee van die indicatoren heeft Nederland de kritische grens bereikt of gaat het die in de komende kabinetsperiode waarschijnlijk bereiken. Dit betreft het saldo op de betalingsbalans en de private schuldquote. Voor het overschot op de betalingsbalans geldt een grenswaarde van 6% bbp, terwijl Nederland in 2011 een overschot van 5% bbp had. Dit loopt volgens de CPB-raming [De Nederlandse economie tot en met 2017](#) op tot 8% in 2017.⁴ Aangezien betalingsbalansonevenwichtigheden binnen de eurozone (tekort in Zuid Europa, een overschot in Noord Europa) een belangrijke rol spelen in de eurocrisis, is dit een belangrijke indicator. Daarom wordt aan deze indicator in deze KiK aandacht besteed. Voor de private schuldquote ligt de limiet op [160% bbp](#)⁵, terwijl de actuele waarde [225%](#) is.⁶ Voor deze indicator maakt het CPB echter geen ramingen, dus deze blijft hier buiten beschouwing.

Het is niet eenvoudig (zo niet onmogelijk) om in 2017 op alle vier indicatoren (EMU-saldo, staatsschuld, betalingsbalans en private schulden) aan de Europese normen te voldoen. Het EMU-saldo en de staatsschuld spelen weliswaar een grotere rol in het Brusselse beleidsproces, maar dat neemt het belang van beide andere indicatoren niet weg. Hoe met dit vraagstuk om te gaan is een belangrijke uitdaging voor de komende kabinetsperiode. In het verleden rapporteerde het CPB naast het feitelijke ook het structurele EMU-saldo (= geschoond voor conjuncturele invloeden). In de Europese discussie speelt dit saldo een belangrijke rol, waarbij wordt uitgegaan van de berekeningsmethode van de Europese Commissie. Echter, de Europese Commissie hanteert het structurele saldo alleen in de analyse voor de korte termijn. De berekeningsmethode is niet ontworpen voor een vijfjaarsperiode en is daar ook niet geschikt voor. Mede daarom ziet het CPB in deze KiK af van de rapportage van het structurele EMU-saldo.

³ Zie Studiegroep Begrotingsruimte, 2012, *Stabiliteit en Vertrouwen*. Veertiende Rapport, 15 juni, Centraal Planbureau, 2012, Nadere analyse van houdbaarheidswinst en saldodoelstellingen voor de komende kabinetsperiode, CPB Notitie, 19 juni.

⁴ Omdat de Europese Commissie bij haar evaluatie een 3-jaars voortschrijdend gemiddelde hanteert, wordt de mogelijke overschrijding voor de betalingsbalans in het laatste rapport van de Europese Commissie nog niet genoemd.

⁵ Zie European Commission, 2012, *REPORT FROM THE COMMISSION, Alert Mechanism Report*, Brussel, 14 februari

⁶ Download op 17 augustus van

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/excessive_imbalance_procedure/imbalance_scoreboard

1.2 Lange- versus kortetermijneffecten

In deze KiK wordt ook een analyse gemaakt van de macro-economische effecten van beleidsvoorstellen op korte en middellange termijn (= het einde van de volgende kabinetsperiode). Daarmee is de draad van oudere edities van KiK weer opgepakt. In de vorige editie was deze analyse omwille van de tijd achterwege gelaten.

De gevolgen van beleid op korte en middellange termijn kunnen totaal anders zijn dan de structurele langetermijneffecten ervan. Een voorbeeld kan dat verhelderen. Een politieke partij die voorstelt een ambtelijke dienst op te heffen, vergroot op korte en middellange termijn de werkloosheid. Immers, de ambtenaren worden ontslagen. Dat leidt op korte termijn tot werkloosheid. Pas op langere termijn komen de voordelen van dit beleidsvoorstel aan het licht, als de ontslagen ambtenaren elders een nieuwe baan vinden en daar bijdragen aan de productie. De analyse van de korte- en middellangetermijneffecten is zoals gebruikelijk gebaseerd op het CPB-model [Saffier](#)⁷, dat ook voor de analyse van het Begrotingsakkoord 2013 is gebruikt.

Het gaat bij het onderscheid tussen korte- en langetermijneffecten in feite om aanpassingskosten: wie bestaande inefficiënties wil wegwerken, wordt in de meeste gevallen op de korte termijn geconfronteerd met aanpassingskosten. Pas op langere termijn worden de voordelen geïncasseerd. Vanuit het oogpunt van de kracht van de Nederlandse economie zijn die structurele gevolgen op lange termijn belangrijker dan de aanpassingskosten op korte termijn. Vandaar dat in KiK naast de kortetermijneffecten ook de structurele effecten in beeld worden gebracht. In het vervolg van deze KiK blijkt dat dit onderscheid ook praktisch van groot belang is: voor diverse partijen zijn de gevolgen van hun beleidsvoorstellen op korte termijn totaal anders dan de structurele effecten. Aanpassingskosten spelen in normale tijden een beperkte rol en daarmee is ook de precieze timing van maatregelen minder belangrijk. Maar dat is nu anders, omdat partijen in historisch perspectief forse ombuigingen voorstellen. Bovendien is Europa in 2012 in recessie, hetgeen betekent dat aanpassingskosten over het algemeen hoger zijn, zodat de timing van de aanpassing op dit moment van groter belang is dan anders. Tegelijkertijd is het onzeker hoe lang de huidige recessie gaat duren. Voor 2013 valt er nog wel iets te zeggen over de verwachte stand van de conjunctuur, maar voor latere jaren nauwelijks. Bovendien is de raming van middellangetermijneffecten gevoelig voor de precieze specificatie van het gehanteerde macro-economische model. Waar partijen in hun programma al te zeer vertrouwen op de precieze timing van maatregelen, daar maken wij in deze studie dan ook relativerende opmerkingen.

De benodigde termijn voordat de volledige structurele effecten van een maatregel zijn gerealiseerd, verschilt van geval tot geval. Een stijging van de werkloosheid als gevolg van

⁷ Centraal Planbureau, 2010, SAFFIER II: 1 model voor de Nederlandse economie, in 2 hoedanigheden, voor 3 toepassingen, CPB Document 217, 14 december.

een inkrimping van het ambtelijke apparaat is in normale omstandigheden in enkele jaren ongedaan gemaakt. Bij investeringen in onderwijs duurt het veel langer voor de structurele effecten zijn gerealiseerd. Hoewel dergelijke investeringen veelal een hoog rendement hebben, moet je wel geduld hebben voordat die rendementen volledig zijn geïncasseerd, namelijk 60 jaar. Ook investeringen in het tegengaan van klimaatverandering hebben vaak een zeer lange doorlooptijd. Een maatregel die voorschrijft dat vanaf nu alleen nog energieneutrale nieuwbouwwoningen zijn toegestaan, leidt gedurende decennia tot een steeds grotere reductie van broeikasgassen.

Sommige commentatoren vonden de nadruk op structurele effecten in de vorige KiK een nadeel, omdat deze effecten zo onzeker zijn. Hier doet zich echter een merkwaardige paradox voor. Hoewel het *niveau* van het bbp zich over langere termijn maar beperkt laat voorspellen, weten we van een aantal beleidsmaatregelen wel vrij zeker welke *verandering* van het bbp zij tot gevolg hebben. In sommige gevallen is dus meer bekend over de structurele dan over de kortetermijneffecten.

Voor de energie- en klimaateffecten is het zichtjaar voor de analyse 2020, terwijl de transitieopgave om de opwarming van de aarde tot 2 graden Celsius te beperken, tot ver na 2020 reikt. Dat heeft als nadeel dat niet zichtbaar wordt in hoeverre partijen op dit moment willen investeren met het oog op de lange termijn. Maatregelen die een gunstig effect hebben op de CO₂-reductie in 2020, zijn namelijk niet vanzelfsprekend ook voor een langetermijntransitie gunstig. Er bestaat echter onzekerheid over de optimale route en timing van maatregelen om in 2050 tot vergaande reductie van broeikasgasemissies te komen. Daardoor is het niet goed mogelijk om de effecten van maatregelen op hun merites voor 2050 kwantitatief te analyseren.⁸

1.3 Houdbaarheid en zorguitgaven

Het houdbaarheidstekort is een indicator voor de gezondheid van de overheidsfinanciën op lange termijn. In een stabiele demografische omgeving is het daarvoor voldoende om naar het EMU-saldo aan het einde van de komende kabinetsperiode te kijken. Is dat op orde, dan is er geen aanleiding te veronderstellen dat het EMU-saldo in latere jaren veel anders zal zijn. Echter, de demografische omgeving is niet stabiel. De samenleving vergrijst, waardoor ook bij ongewijzigd beleid de belastinginkomsten per hoofd van de bevolking na 2017 afnemen, terwijl de uitgaven juist oplopen. Het houdbaarheidstekort houdt rekening met deze toekomstige ontwikkelingen. Een houdbaarheidstekort van nul impliceert dat de huidige instituties (uitgavenquotes, belastingtarieven, uitkeringsniveaus) tot in lengte van jaren in stand kunnen blijven zonder dat de staatsschuld explodeert. Zelfs niet als rekening wordt gehouden met de gevolgen van de vergrijzing voor het EMU-saldo na 2017.

⁸ Separaat publiceert het PBL in het najaar een beknopte kwalitatieve analyse over langetermijneffecten van de inzet van politieke partijen inzake het energie- en klimaatbeleid.

De analyse in KiK beperkt zich in principe tot beleidsvoorstellen die in de komende kabinetsperiode uitgevoerd kunnen worden. Het heeft weinig zin als partijen zich nu uitputten in beleidsvoorstellen die pas na de komende kabinetsperiode feitelijk effect hebben, omdat een volgend kabinet die voorstellen weer ongedaan kan maken. In KiK wordt met dit soort voorstellen daarom geen rekening gehouden.

In sommige gevallen kunnen voorstellen echter slechts geleidelijk worden ingevoerd. Typische voorbeelden zijn een aanpassing van de hypotheekrenteaf trek of een verhoging van de AOW-leeftijd. In de berekening wordt wel rekening gehouden met het feit dat die maatregelen ook na 2017 doorlopen. Een verhoging van de AOW-leeftijd heeft via twee wegen effect op het EMU-saldo na 2017. Ten eerste via de verdere oploop van die leeftijd na 2017 en ten tweede vanwege het feit dat er steeds meer 65-plussers bijkomen, zodat een hogere AOW-leeftijd in latere jaren steeds meer oplevert.

In de houdbaarheidsberekening wordt uitgegaan van constante instituties. Bij de zorg is dat ingevuld als een constante uitgavenquote per hoofd, rekening houdend met verschillen in zorguitgaven naar leeftijd. Ouderen doen een groter dan gemiddeld beroep op de zorg, zodat door vergrijzing de gemiddelde kosten per hoofd toenemen.⁹ De feitelijke stijging van de zorgkosten is in de afgelopen jaren echter veel hoger geweest dan de groei van het bbp met een opslag voor de vergrijzing. De zorguitgaven zijn sinds 2000 met 3¼% bbp gestegen naar ruim 13% van het bbp. De demografische ontwikkeling [verklaart](#) slechts ¾%-punt daarvan.¹⁰ Een houdbaarheidstekort van nul wil dus niet zeggen dat alle toekomstige budgettaire problemen de wereld uit zijn. De zorgkosten zijn het afgelopen decennium veel harder gestegen dan op grond van de demografie of de groei van het bbp kon worden verwacht. Zelfs met een houdbaarheidstekort van nul moet een vergelijkbare stijging na 2017 worden gecompenseerd met aanvullende ombuigingen. Afgaande op de ervaring van de afgelopen periode gaat dat om grote bedragen.

1.4 Keuzes in Kaart en de democratie

Er zijn wereldwijd maar enkele landen waar onafhankelijke bureaus een doorrekening van de verkiezingsprogramma's van politieke partijen maken. KiK is uniek door de wijze waarop CPB en PBL samenwerken en de grote rol die hun bevindingen spelen in het verkiezingsproces en de daaropvolgende formatie, zo merkte de Organisatie voor Vrede en Samenwerking in Europa (OVSE) op in haar rapport over de Nederlandse verkiezingen van 2010.¹¹ De analyses worden volgens de OVSE breed vertrouwd en KiK speelt een positieve rol door het informeren van de kiezers over de economische effecten van de diverse beleidsvoorkeuren. De OVSE pleitte wel voor een [lagere toelatingsdrempel](#) voor partijen die

⁹ Bij deze berekening wordt rekening gehouden met het feit dat bij toename van de levensverwachting mensen langer gezond blijven en dus pas op latere leeftijd een hoger beroep op de zorg doen.

¹⁰ Van der Horst, A. F. van Erp en J. de Jong 2011. Trends in gezondheid en zorg, CPB Policy Brief 2011/11.

¹¹ OSCE/Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2010, *the Netherlands. Early Parliamentary Elections 9 June 2010. OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report*, Warsaw: 9 September, p.18.

thans geen zetels in het parlement hebben.¹² Door de organisatorische- en capaciteitsgrenzen die er bij het huidige aantal deelnemende partijen al zijn voor de planbureaus, is doorrekening van de plannen van een nog groter aantal partijen echter moeilijk realiseerbaar.

Overigens is deelname aan KiK geen voorwaarde voor electoraal succes. Zo doet de Partij voor de Dieren nooit mee en heeft in het recente verleden ook de Lijst Pim Fortuyn (LPF) haar plannen niet door de planbureaus laten doorrekenen. De partijen die dat wel doen, geven aan dat zij het belangrijk vinden dat alle programma's op gelijke wijze met elkaar worden vergeleken. De effecten van politieke keuzes worden voor eenieder op neutrale wijze door CPB en PBL inzichtelijk gemaakt. Het is geen vervanger van politieke campagnes, noch geeft het een politieke legitimatie van bepaalde keuzes. Die taak is en blijft in handen van politici.

1.5 Werkwijze

Direct nadat duidelijk was dat er vervroegde verkiezingen zouden komen, zijn CPB en PBL begonnen met de voorbereidingen van *Keuzes in Kaart 2013-2017*. Medio mei zijn de in aanmerking komende partijen uitgenodigd. CPB en PBL betrachten bij voorbaat maximale transparantie over de wijze waarop beleidsvoorstellen worden behandeld. De documenten waarin dit staat beschreven, zijn direct op internet gepubliceerd. In mei is een gezamenlijke informatiebijeenkomst voor alle partijen georganiseerd, waarbij proces en beoordelingscriteria uitgebreid aan de orde zijn geweest.

De beleidsvoornemens zoals die zijn opgenomen in het [Begrotingsakkoord 2013](#),¹³ zijn door de planbureaus als uitgangspunt genomen voor deze KiK. Het CPB heeft het budgettaire en economische basispad dat daaruit voortvloeit afgelopen juni gepresenteerd in [De Nederlandse economie tot en met 2017](#).¹⁴ PBL en CPB hebben het basispad voor bereikbaarheid uitgewerkt in een [notitie](#).¹⁵ Het basispad voor energie en klimaat en voor natuur is door PBL eveneens in een [notitie](#) geschetst.¹⁶

De eerste versie van het Begrotingsakkoord 2013 liet nog veel zaken open met betrekking tot de precieze inhoud van de beleidsvoornemens. De onderhandelingen over de noodzakelijke nadere uitwerking van het akkoord heeft tot veel vertraging geleid. Mede daardoor was de tijdsdruk op het KiK-proces groot. Al voor de publicatie van *De Nederlandse economie tot en met 2017* moesten partijen hun eerste plannen inleveren. Daarna volgde

¹² OSCE/Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2010, *the Netherlands, Early Parliamentary Elections 9 June 2010. OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report*, Warsaw: 9 september .

¹³ Voorjaarsnota 2012 en Begrotingsakkoord 2013, Verantwoordelijkheid nemen in crisistijd.

¹⁴ Juniraming 2012, *De Nederlandse economie tot en met 2017*, inclusief Begrotingsakkoord 2013, CPB Policy Brief 2012/01, Den Haag.

¹⁵ H. Hilbers, B. Zondag en P.J. Zwaneveld (2012), *Bereikbaarheid: uitwerking basispad en effecten van maatregelen*, PBL/CPB Notitie, Den Haag.

¹⁶ S. Kruitwagen (2012), *Het basispad voor de thema's Bereikbaarheid, Energie & Klimaat en Natuur*, Notitie ten behoeve van de analyse van effecten van verkiezingsprogramma's, PBL Notitie, Den Haag.

een proces van verwerking en dialoog tussen de planbureaus en de politieke partijen. De planbureaus hebben ook een aantal aanvullende notities met technische toelichtingen uitgebracht. Begin augustus was een eerste opzet per partij klaar, waarna er nog ruimte was voor de laatste marginale aanpassingen door de politieke partijen. Alle partijen hebben de concepttekst van hun hoofdstuk ingezien ter controle van de feitelijk juiste weergave van hun intenties.

De planbureaus baseren hun analyse op de informatie die door partijen wordt aangeleverd, net zoals dat het geval was bij eerdere edities van KiK. Deze informatie is ter verificatie door derden in deze publicatie opgenomen. De planbureaus hebben geen oordeel over de vraag of deze informatie consistent is met wat partijen elders in woord of geschrift naar voren hebben gebracht. Wie dat wil weten, moet zelf op onderzoek uit.

Het vooraf publiceren van de wijze waarop beleidsvoorstellen worden behandeld, bevordert de transparantie van het KiK-proces. Het nadeel van deze transparantie is dat partijen als het ware worden uitgenodigd om de zwakke plekken in het instrumentarium van de planbureaus op te zoeken, door vooral beleidsvoorstellen in te brengen waarvan, om een of andere reden, de kosten worden onderschat of de baten overschat.

Dit nadeel van transparantie sluit aan bij een idee dat regelmatig in de media opduikt, namelijk dat een partij die de modellen van de planbureaus het beste kent, ook positief uit de doorrekening komt. Voor een deel is dat waar en dat is op zichzelf ook wenselijk. Immers, voor zover onze analyses een goede weergave zijn van de werkelijkheid, is het wenselijk dat partijen hun voorstellen bijstellen op grond van deze analyses. Indien een partij een voorstel echter vooral doet omdat de planbureaus kosten en/of baten niet adequaat in beeld brengen, is dat een reden tot zorg. De planbureaus zijn hierop voortdurend alert. Van belang daarbij is dat ieder voorstel voor- en nadelen heeft. Er bestaan geen 'gratis' maatregelen. Maatregelen met alleen maar voordelen zijn veelal allang ingevoerd. Het is aan de planbureaus om de voor- en nadelen van een voorstel in beeld te brengen, het is aan de politiek om keuzes te maken.

Net als vorige keer hebben wij alleen maatregelen in de analyse betrokken die juridisch haalbaar zijn. Dat betekent niet dat wij voor elke maatregel een doorwrochte juridische analyse hebben opgesteld, daarvoor ontbreekt het ons aan expertise. Maar het betekent wel dat op hoofdlijnen is bekeken of de maatregel doorgevoerd kan worden binnen de bestaande grenzen van het wetgevingsproces, de grondwet en internationale afspraken.

Politiek is het maken van keuzes. Hoe partijen dat hebben gedaan wordt in dit boek inzichtelijk gemaakt. Het gaat daarbij niet alleen om de effecten op bbp of economische grootheden in enge zin. De planbureaus hanteren een breed welvaartsbegrip, waarin ook andere zaken die burgers van belang vinden worden meegewogen, zoals milieu en reistijd. Hierbij is de stand van de wetenschap meestal de natuurlijke grens: indien er geen goed onderbouwde uitspraken over een bepaald effect mogelijk zijn, dan wordt het onderwerp niet opgenomen in KiK. Dat geldt bijvoorbeeld voor de welvaartseffecten van veiligheid. Kiezers (en partijen) die hier relatief grote waarde aan hechten, moeten hun keuzes dus op

andere gronden maken dan onze analyses, die slechts de netto investeringen op het gebied van veiligheid meenemen.

De verkiezingsprogramma's 2012 laten zien welke keuzes politieke partijen maken voor de jaren 2013-2017. De programma's tonen aan dat er echt iets te kiezen valt voor de komende kabinetsperiode. Hoe gaan we na de economische crisis de overheidsfinanciën weer op orde brengen en hoe snel? Verhogen we de AOW-leeftijd en beperken we de aftrek van de hypotheekrente, of juist niet? Hoe verminderen we de filedruk? Willen we klimaatverandering aanpakken en zo ja, hoe dan? Is het de moeite waarde om meer geld uit te geven aan onderwijs of innovatie? Hoeveel trekken we uit voor natuur? Hoe kunnen we de woningmarkt beter laten functioneren? Hoe gaan we om met de stijging van de kosten van de zorg?

In de aanloop naar de verkiezingen van 12 september 2012 hebben tien politieke partijen - VVD, PvdA, PVV, CDA, SP, D66, GroenLinks, ChristenUnie, SGP, DPK - gevraagd om een analyse van hun verkiezingsprogramma's. Het CPB heeft de economische effecten geanalyseerd, het PBL de effecten op milieu.

Dit is een uitgave van:

Centraal Planbureau (CPB)
Postbus 80510 | 2508 GM Den Haag
(070) 338 33 80 | www.cpb.nl | info@cpb.nl

Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)
Postbus 30314 | 2500 GH Den Haag
(070) 328 87 00 | www.pbl.nl | info@pbl.nl

Gedrukt door:
De Swart BV
Postbus 53184 | 2505 AD Den Haag
(070) 308 21 21 | www.kds.nl | info@kds.nl

Foto omslag: GPD | Stephanie Versteeg

Augustus 2012 | ISBN 978-90-5833-559-3

